

En demokratisk framtidsvision?

En idéanalys av Regionalt utvecklingsprogram för Skåne
2009-2016

Abstract

This study is about citizen participation in regional visionary development and focuses on what makes the democratic system legitimate. The primary purpose of the study is to evaluate the regional visionary plan in aspect to normative ideas about democracy. This democratic norm is borrowed from K. Sjøvik and focuses on citizen participation in all aspects of democracy. The primary material for this study is the *Regionalt utvecklingsprogram för Skåne 2009-2016* and it is made up of a number of reports and documents that forms the visionary plan for the region. The material is analyzed through four democratic aspects, citizen participation, institutional responsibility, transparency and deliberation. The result of this study shows a lack of citizen participation and deliberation in the visionary plan which threatens the legitimacy of the regional plan. The failure to live up to Sjøviks normative ideas raises questions about the legitimacy of the visionary plan and citizen participation in crucial democratic decisions like the regional future.

Nyckelord: Regionalt utvecklingsprogram, demokratisk legitimitet, demokratiska processvärden, normativ demokratiteori, Region Skåne.

*Antal ord:*1042

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte	2
1.2	Frågeställning	3
1.3	Avgränsningar	3
2	Metod	4
3	En stark demokratinorm	6
3.1	Grundstipulationer	7
3.2	Substansvärden	8
3.3	Processvärden	9
3.3.1	Deltagande	9
3.3.2	Ansvar	10
3.3.3	Öppenhet	10
3.3.4	Deliberation	11
3.4	Forskningsläge	11
3.4.1	Normativ demokratiforskning	11
3.4.2	Deltagardemokrati	13
3.4.3	Deliberativ demokrati	14
3.5	Demokratisk legitimitet	15
3.6	Operationalisering	16
3.6.1	Operationalisering av Deltagande	16
3.6.2	Operationalisering av Institutionellt Ansvar	16
3.6.3	Operationalisering av Öppenhet	17
3.6.4	Operationalisering av Deliberation	17
4	Materialdiskussion	18
4.1	Regionalt utvecklingsprogram för Skåne 2009-2016	18
4.2	Empiriska begränsningar	19
5	Analys	20
5.1	Analys av Deltagande	20
5.2	Analys av Institutionellt Ansvar	21
5.3	Analys av Öppenhet	22
5.4	Analys av Deliberation	24
5.5	Sammanfattande analys	25

6	Avslutande diskussion	27
6.1	Avslutande tankar kring frågeställningen	28
6.2	Vidare forskning.....	29
7	Referenser.....	30
7.1	Litteratur.....	30
7.2	Elektroniska källor	31
7.3	Primärmaterial.....	31

1 Inledning

I den svenska samhällsdebatten kommer sällan den representativa demokratin under kritik och har där med en i mångt och mycket konstant roll som den praktiska tillämpningen av det normativa demokratibegreppet. Genom den representativa demokratis starka position i Sverige har den demokratiska processen på många sätt stannat upp och har skapat en situation där vi som samhälle inte längre strävar mot något bättre. Medborgarnas roll i den representativa demokratin har på många sätt reducerats till en enkel valprocedur var fjärde år, något som kan ses som otillräckligt ur ett utvidgat demokratiperspektiv. Medborgarens roll som en aktiv aktör i den demokratiska processen är ett område som hela tiden måste studeras och diskuteras för att säkerställa demokratis grundläggande idéer om folkstyre, av folket för folket. Utan att ständigt utmana våra förutfattade meningar om demokrati kan demokratin inte ses som en levande och välmående institution. På grund av denna grundläggande inställning att medborgarna har en viktig roll att spela i demokratin blir det medborgerliga deltagandet i regionalt utvecklingsarbete intressant att studera. Då den regionala makten ska verka för medborgarnas och regionens bästa är det av vikt att studera i vilken grad medborgarna faktiskt bjuds in att delta och vilka förutsättningar de har till detta.

Under de senaste åren har många regioner fått ett ökat inflyttande. Speciellt Region Skåne med dess höga tillväxt och det fördjupade Öresundssamarbetet har resulterat i en mer framträdande roll. Det allt mer fördjupade Öresundssamarbetet har dessutom stärkt regionens roll då samarbetet administreras genom regionen och inte genom de enskilda kommunerna. Detta för att det huvudsakliga samarbetet har att göra med infrastruktur, tillväxt och sjukvård, alltså regionala ansvarsområden (Region Skånes hemsida, 20 dec 2011). Region Skånes framväxt som en stark aktör gör regionen till ett lysande fall att studera ur ett demokratiskt legitimitetsperspektiv. Med detta i åtanke har jag valt att fokusera min studie på den regionala nivån på grund av dess ökade inflyttande över regionen och dess framtid. Regionens inflyttande över Skånes framtid är påtaglig och det blir därför viktigt att studera hur väl den medborgerliga viljan representeras och förverkligas i ett sådant viktigt projekt.

1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att studera den demokratiska legitimiteten inom regionalt utvecklingsarbete utifrån normativa grundantaganden om demokrati och demokratisk legitimitet. Att våra demokratiska institutioner ska genomsyras av demokrati tar många för givet och ser som en självklar del av det demokratiska systemet. Uppsatsens syfte blir således att ifrågasätta dessa grundantaganden och faktiskt studera vilken grad av demokratisk legitimitet som det regionala utvecklingsarbetet lever upp till. Det är självklart att det regionala utvecklingsarbetet uppnår demokratisk legitimitet om vi utgår från den representativa demokratin och den tjänstemannaförvaltning som genomsyrar de demokratiska instanserna men kanske inte ur ett utvidgat demokratiperspektiv. Genom att istället fokusera på en definition som inte är konstruerad av det politiska etablissemangen självt utan som bygger på mer demokratifilosofiska grunder syftar jag till att genomföra en djupare studie av den demokratiska legitimiteten. Genom att förhålla sig till normativa ställningstaganden om demokrati och demokratisk legitimitet ska den faktiska demokratiska legitimiteten utvärderas, inte utifrån vedertagen praxis, men utifrån grundläggande uppfattningar om vad demokrati ska vara. Kriterierna för demokratisk legitimitet ska ej fastställas av de institutioner som ska uppnå demokratisk legitimitet, utan legitimiteten måste definieras av utomstående som på normativ bas upprättat kriterierna för demokratisk legitimitet (Beckman, *Idékritik och statsvetenskapens nytta*, 2006:338).

Det som ger uppsats relevans och gör den principiellt intressant är att det är ett klart fall av demokratisk legitimitet som både har en inomvetenskaplig och en utomvetenskaplig tyngd. Tanken är att avgränsa studien till ett avgörande fall samtidigt som ämnet och fallet får så stor räckvidd som möjligt genom de teoretiska resonemangen, något som är tänkt att säkerställa den principiellt intressanta aspekten av uppsatsen. Med den utomvetenskapliga relevansen menas att det valda ämnet ska ha någon form av relevans för omvärlden, något som kan bringa nytt ljus till politiska, ekonomiska eller sociala perspektiv (Teorell & Svensson, *Att fråga och att svara*, 2007:18) Uppsatsens utomvetenskapliga relevans blir således förhoppningen att kunna granska den demokratiska legitimiteten av en av våra viktigaste demokratiska institutioner och där med belysa den demokratiska legitimiteten i relation till rådande politisk praxis. Med inomvetenskaplig relevans menas att studien skall vara kumulativ, alltså bidra och bygga vidare på tidigare forskning i ämnet (Teorell & Svensson 2007:18). Den inomvetenskapliga relevansen för uppsatsen blir således att den skall bygga vidare och applicera den normativa demokratidefinitionen som har utvecklats under många års forskning av bland annat Dahl, Lundquist och Held. Genom att bygga vidare och applicera detta kumulativa arv hoppas jag kunna uppnå de avgörande relevanskriterierna som är kritiska vid val av ämne och fall.

1.2 Frågeställning

För att kunna genomföra en grundlig analys av det regionala utvecklingsprogrammet blir det viktigt att ha en väl avgränsad frågeställning som konkretiserar studiens syfte och mål. Den huvudsakliga frågeställningen blir således följande.

- Vilken grad av demokratisk legitimitet uppvisar det regionala utvecklingsprogrammet utifrån den normativa demokratidefinitionen?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen ska fokusera på den demokratiska legitimiteten vid regionalt utvecklingsarbete utifrån normativa ställningstaganden om demokrati och demokratisk legitimitet. Genom att avgränsa studien till Region Skåne som enda fall hoppas jag kunna analysera den demokratiska legitimiteten på ett djupare demokratifilosofiskt plan. Jag har dessutom valt att fokusera på det regionala utvecklingsprogrammet med förhoppningen att programmet kan belysa den demokratiska legitimiteten på ett föredömligt sätt. Genom att inte fokusera på Region Skånes alla ansvarsområden utan istället fokusera på utvecklingsarbetet hoppas jag ge empirisk spets åt uppsatsen och analysen. Materialet och materialets avgränsningar kommer diskuteras mer utförligt under senare stycke.

Uppsatsen syftar inte till att ifrågasätta eller kritisera utvecklingsarbetets varande eller innehåll utan är enbart tänkt att studera den demokratiska legitimiteten utifrån normativa ställningstaganden. Fokus ska ligga på hur väl det regionala utvecklingsprogrammet lever upp till den normativa legitimitetsdefinitionen och inte på hur den faktiska processen såg ut.

2 Metod

För att kunna utvärdera den demokratiska legitimiteten inom Region Skånes utvecklingsprogram ska uppsatsen använda sig av en textanalyserande idéanalys. Idéanalysen kommer huvudsakligen att söka efter Sjöviks normativa processvärde i det regionala utvecklingsprogrammet för att därigenom analysera hur väl programmet lever upp till de normativa idéerna. Denna typ av idéanalys brukar ibland kallas för den första inriktningen av idéanalys och fokuserar på idéernas förekomst i olika politiska sammanhang (Bergström & Boréus, *textens mening och makt*, 2005:155).

Valet av textanalys föll sig ganska naturligt då tillvägagångssättet öppnar upp för en tolkande och utvärderande studie. Det kvalitativa tillvägagångssättet har dessutom klara fördelar över en kvantitativ analys då det huvudsakligen handlar om att tolka materialet snarare än att tillexempel räkna hur ofta ord eller formuleringar används. Med andra ord skulle man kunna säga att det kvalitativa tillvägagångssättet är tänkt att beskriva en företeelses kvaliteter och det är precis det som jag ämnar göra i denna uppsats (Teorell & Svensson 2007:264-265).

Studien kommer att vara en fallstudie av Region Skånes utvecklingsprogram. Fallstudien kommer att vara en så kallad *crucial case study* då Region Skåne är en av de snabbast växande regionerna i landet samtidigt som det framskridande Öresundsprojektet möjligen inverkar på den demokratiska processen. Med en *crucial case study* menas en studie som utgår från ett teoriprovande kritiskt fall som antingen har ett gynnsamt eller ett ogynnsamt läge utifrån dess möjlighet att antingen bekräfta eller falsifiera den valda teorin (Esaiasson, m.fl. *Metodpraktikan*, 2010:183). Uppsatsen kommer även att vara en teoriapplicerande studie där K. Sjöviks normativa demokratidefinition kommer att utgöra de teoretiska grunderna. Genom att förhålla sig till Sjöviks demokratidefinition kan uppsatsen utröna vilken grad av demokratisk legitimitet det regionala utvecklingsarbetet faktiskt uppvisar i förhållande till sina medborgare och sitt demokratiska mandat. Även om uppsatsen tar sin utgångspunkt i Sjöviks normativa demokratidefinition kommer uppsatsen ändå att karaktäriseras av en empirisk analys som svarar på frågan om hur något är (Badersten, *Normativ metod*, 2006:38). Detta ”är” kommer att vara den demokratiska legitimiteten som grundar sig i Sjöviks normativa demokratidefinition. Uppsatsen blir således en empirisk analys med grundläggande normativa ställningstaganden. Dock är det samtidigt viktigt att hålla den normativa analysens bör-fråga separat från den empiriska analysens är-fråga (Badersten 2006:39). Men då uppsatsen inte är tänkt att producera några egna normativa slutsatser utifrån den empiriska analysen blir det inget problem att bedriva en empirisk analys med grundläggande normativa ställningstaganden. Att utgå från Sjöviks normativa demokratidefinition ser jag som fördelaktigt för uppsatsen då granskningen av den demokratiska legitimiteten

inom Region Skåne blir betydligt fruktsammare med Sjöviks normativa definition än med den som redan är definierad av det politiska systemet självt (Beckman 2006:338). Beckman menar att det är önskvärt att forskare själva definierar och formulerar utvärderingskriterierna för sina undersökningar. Beckman menar också att de kriterier som används vid normativa studier inte skiljer sig nämnvärt från övriga former av studier och ska därmed inte avfärdas som felaktiga (Beckman 2006:338). Med hjälp av den normativa definitionen kommer den demokratiska legitimiteten kunna fastställas utifrån högre demokratifilosofiska värden snarare än från vedertagen praxis.

När det kommer till val av forskningsstrategi kommer jag att förhålla mig till ett icke-experimentellt eller *ex post facto* tillvägagångssätt som betyder att händelser studeras i efterhand (Teorell & Svensson 2007:80). Därefter kommer uppsatsen att få en intensiv framtoning eftersom enbart ett utvalt fall kommer att studeras. Valet av en intensiv fallstudie till skillnad från en intensiv komparativ studie föll sig ganska naturligt då Region Skåne utgör ett sådant avgörande fall, något jag har diskuterat tidigare. Genom att välja en fallstudie och inte en komparativ studie kommer dessutom studien att analysera mer på djupet snarare än att bara jämföra olika regioner. Dock kan en jämförande studie mellan olika regioner också vara givande men förhoppningen är att valet av Region Skåne som enda fall ska möjliggöra en djupare analys av den demokratiska legitimiteten, något som kanske inte hade varit möjligt om flera olika regioner hade jämförts. En komparativ studie hade förmodligen mer jämfört praxis medan en fallstudie istället öppnar upp för de demokratifilosofiska resonemangen, något som åtminstone är förhoppningen vid val av enstaka fallstudie (Teorell & Svensson 2007:82).

3 En stark demokratinorm

Uppsatsen tar sin teoretiska utgångspunkt i K. Sjöviks normativa demokratidefinition som ligger till grund för analysen av den demokratiska legitimiteten. Jag ska i ett senare stycke definiera den demokratiska legitimiteten för att klargöra vad som krävs av utvecklingsprogrammet för att uppnå legitimitet. Sjöviks demokratidefinition bygger på demokratifilosofiska resonemang snarare än på praxis och kommer därför att utmana rådande uppfattningar om demokrati och våra demokratiska institutioner. Hur väl lever våra demokratiska institutioner upp till en demokratidefinition som inte är definierad av det politiska etablissemanget självt?

Sjöviks starka demokratinorm bygger på tre huvudsakliga abstraktionsnivåer som börjar med demokratiska grundstipulationer för att sedan övergå i substansvärden och till sist de demokratiska processvärdena. Dessa tre nivåer är tänkta att konkretisera det normativa demokratibegreppet som huvudsakligen fokuserar på omfattande och djupgående medborgerligt deltagande och inflytande i den politiska styrelsen. Med medborgare i en demokrati menar Sjövik ”*alla vuxna som permanent berörs av den politiska styrelsen och dess auktoritativa beslut bör räknas som medborgare*”(Sjövik, *Demokrati bortom nationalstaten?* 2004:84) De två första abstraktionsnivåerna, grundstipulationer och substansvärden, menar Sjövik är basala stipulationer, värden och ideal som alla demokratiska institutioner och processer skall efterleva. De två första ses dessutom som centrala och karakteriserar därmed vad Sjövik benämner som en stark demokratisk styrelse. Den tredje abstraktionsnivån är de så kallade demokratiska processvärdena. Dessa processvärde är tänkta att vara själva länken mellan de abstrakta idéerna och den praktiska tillämpningen av demokrati (Sjövik 2004:63, 65, 83, 84).

Att utarbeta en normativ demokratidefinition är för Sjövik ett högst subjektivt projekt. Sjövik påpekar omöjligheten i att framställa en värderingsfri empirisk definition av demokrati. Istället menar Sjövik att det är upp till den enskilde forskaren att fastställa och motivera sin definition utifrån egna normer och demokratiska ideal, något som ligger i linje med Beckmans tidigare resonemang(Sjövik 2004:62).

3.1 Grundstipulationer

Den starka demokratinormen tar sin utgångspunkt i fyra demokratiska grundstipulationer som utgör den mest abstrakta nivån av Sjöviks demokratidefinition.

Den första grundstipulationen är uppfattningen att alla medborgare i en demokrati ska besitta *samma grundläggande människovärde* (Sjövik 2004:84). Den moraliska föreställningen om människan i den politiska kontexten är alltså en av Sjöviks grundläggande stipulationer och utmålas som *”en av demokratins mer centrala fundament med tydlig bäring på idén om politisk jämlikhet”* (Sjövik 2004:84-85).

Den andra grundstipulationen är att alla medborgare bör ses som *lika kvalificerade att delta i och ansvara för den politiska styrelsen*. Här lutar sig Sjövik mot R. Dahls och dennes antagande om att alla medborgare i en demokrati bör ses som jämlika och lika kvalificerade att delta i den politiska styrelsen. Med detta menar Dahl att ingen är påtagligt bättre än någon annan att fatta kollektiva beslut, något som innebär att ingen ska anförtros uppgiften framför andra (Dahl, *Democracy and its Critics*, 1989:98). Dock ska detta enligt Sjövik inte hindra olika former av demokratisk representation så länge de som utser och tillsätter har insiktsfulla och effektiva möjligheter att kontrollera och återkalla den givna makten. Vidare menar Sjövik, med stöd av Dahls definition, att det inte finns någon godtagbart normativ anledning att utesluta vuxna medborgare ur det politiska livet med motiveringen att de saknar kunskap eller andra kvalifikationer (Sjövik 2004:85).

Den tredje grundstipulationen är att det alltid är medborgarna i egenhet av autonoma individer som bör vara *de som är bäst skickade att bestämma vad som utgör de egna målen, preferenserna och intressena i olika politiska frågor*. Här argumenterar Sjövik för att där ej kan finnas andra som bättre kan förstå den enskilde individens egna mål, preferenser och intressen. Det blir därför avgörande att inga andra aktörer utnämner sig till kollektiva företrädare för medborgarens individuella preferenser. I förläggningen menar dessutom Sjövik att alla medborgare därmed också ska få möjligheten att höras. Åtminstone måste medborgaren i det demokratiska systemet omfattas av likvärdiga förutsättningar att få sina intressen hörda (Sjövik 2004:85-86).

Den fjärde och avslutande stipulationen utgår från att *medborgarnas demokratiska identitet och preferenser i grunden är dynamisk och beroende av sin sociala kontext*. Denna fjärde stipulation avviker något från den individcentrerade och liberala hållningen som de tidigare grundstipulationerna har rört sig kring. Den fjärde stipulationen fokuserar snarare på de strukturer och den kontext som formar en individs politiska preferenser. Sjövik argumenterar för att medborgaren inte kan ses som friställd från dess kontext utan att medborgaren istället är bunden och formad av ett flertal kontexter. Med detta menar Sjövik att medborgaren besitter varierande uppsättningar identiteter, preferenser och opinioner som alla är beroende av de olika miljöer som medborgaren rör sig i (Sjövik 2004:86).

3.2 Substansvärden

När det sedan kommer till de centrala substansvärdena konkretiserar Sjövik sin definition och tar ett steg närmare den praktiska tillämpningen.

Sjövik preciserar de centrala substansvärdena till *jämlikhet och frihet*. Dessa två värden brukar framföras som essentiella i det demokratiska systemet men Sjövik notera att de inte alltid är möjligt att sammanföra de två. Istället menar Sjövik att det råder en schism mellan de som huvudsakligen förespråkar *jämlikhet* och de som förespråkar *frihet*. Jämlikhetsförespråkarna brukar framföra att det är kollektivet som värnar om individen och därmed skyddar henne från individualismens egoism. Samtidigt menar frihetsförespråkarna att man ska skydda individen från kollektivets politiska förtryck och därmed säkerställa individens autonomi och frihet. De två sidorna och deras avvikande inställningar till det demokratiska värdet *jämlikhet och frihet* får Sjövik att tänka om och istället presentera sin egna normativa tolkning av substansvärdena (Sjövik 2004:87 samt Lundquist, *Medborgardemokratin och eliterna*, 2001:159).

För att kunna omdefiniera och särskilja sig från de två rådande lägren lutar sig Sjövik mot uppfattningen att medborgaren alltid bör uppfattas och behandlas som politiskt jämlika i den politiska styrelsen. Sjövik citerar Dahl och menar att de politiska processerna och institutionerna ska utformas så att medborgarna innehar ”*tillräckliga och lika möjligheter att ta upp frågor på dagsordningen och att ge uttryck för skälen till att man bör föredra ett resultat före ett annat*”(Dahl, *Demokrati som procedur*, 1992:38). För att Dahls formulering skall vara praktiskt möjlig inser Sjövik att det krävs mer än bara en juridisk jämlikhet utan att det även behövs faktisk jämlikhet. Med detta menar Sjövik att det finns grundläggande sociala och ekonomiska strukturer som inverkar på den politiska jämlikheten och att dessa måste hållas i åtanke. Sjövik konstaterar att det är upp till den pluralistiska välfärdsstaten att inte enbart garantera medborgarnas jämlika status inför lagen utan att även se till att medborgarna har kapacitet att ta till vara på sina demokratiska chanser. Dock menar Sjövik att välfärdsstaten ska förhålla sig passiv och neutral till medborgarens individuella val av livsprojekt och istället fokusera på att skapa likvärdiga politiska och socioekonomiska grundförutsättningar (Sjövik 2004:88-89).

Sjövik placerar slutligen sin definition av substansvärdet *frihet och jämlikhet* mellan de två lägren av antingen jämlikhetsförespråkare (socialistisk demokrati) eller frihetsförespråkarna (nyliberala) (Sjövik 2004:89 samt Held, *Demokratimodeller*, 2005:374-375). Sjövik väljer alltså en balansgång som lyfter fram de centrala argumenten för båda sidorna och gör att de två extremerna kan mötas i den starka demokratinormen (Sjövik 2004:88-90).

3.3 Processvärden

När det kommer till Sjöviks demokratiska processvärden konkretiseras demokratidefinitionen ännu ett steg. Sjövik fastställer huvudsakligen fyra separata demokratiska processvärden som är avgörande i skapandet av en stark demokrati, dessa utgörs av ett aktivt och jämlikt *deltagande*, *ansvar*, *öppenhet* och *deliberation* (Sjövik 2004:91). Processvärdena fungera som instrumentella värden till de mer abstrakta grundstipulationerna och substansvärdena. De fyra processvärdena kommer att presenteras separata eftersom de spelar en avgörande roll i uppsatsen då de ska fungera som analysvariabler. Processvärdena kommer därefter att operationaliseras för att göra det möjligt att vetenskapligt utvärdera vilken grad av *deltagande*, *ansvar*, *öppenhet* och *deliberation* som det regionala utvecklingsprogrammet uppvisar.

3.3.1 Deltagande

Deltagande är i Sjöviks demokratidefinition ett centralt processvärde för en stark och fungerande demokrati. Det är avgörande att medborgarna bör ha jämlika möjligheter att effektivt delta i den politiska styrelsen för att demokratin ska kunna anses vara stark och därmed uppnå legitimitet. Sjövik menar att processvärdet *deltagande* är avgörande och grundläggande för att de abstrakta grundstipulationerna och substansvärdena över huvudtaget skall kunna tillgodoses.

Om inte medborgarna har rimliga möjligheter till ett effektivt deltagande kommer deras önskemål och preferenser inte heller att redovisas. Om önskemålen inte blir redovisade eller felaktigt redovisade kan de i slutänden leda till ett odemokratiskt förfarande där medborgarnas önskemål inte förverkligas. Dock är det viktigt att även poängtera jämlikhetsaspekten vid deltagande. Det jämlika deltagandet innebär att ingen grupp av medborgare ska ha större inflytande vid deltagande utan alla ska ha samma, oberoende av socioekonomiska förutsättningar.

En av de rådande demokratidefinitionerna formuleras i sju punkter för en demokrati *av, genom och för* folket.

1. *Att alla ska styra, i bemärkelsen att alla ska delta i lagstiftningen, beslut om den allmänna politiken, tillämpningen av lagar och i den statliga förvaltningen*
2. *Att alla ska delta personligen i viktiga beslut, d.v.s. i beslut och frågor som rör allmänna lagar och den allmänna politiken.*
3. *Att de styrande ska vara ansvariga inför de styrda; de ska med andra ord vara skyldiga att motivera sina åtgärder inför de styrda och kunna avsättas av de styrda.*
4. *Att de styrande ska vara ansvariga inför de styrdas representanter.*
5. *Att de styrande ska väljas av de styrda.*

6. *Att de styrande ska väljas av de styrdas representanter.*
7. *Att de styrande ska verka i de styrdas intresse.*

Av dessa sju menar Sjövik att det huvudsakligen är punkt tre som är av vikt och önskvärd i en storskalig och komplex modern demokrati. De två första punkterna är enligt Sjövik allt för direktdemokratiska ideal som inte går att sammanföra med den moderna storskaliga demokratin. Dock menar Sjövik att det medborgerliga deltagandet inte ska sluta vid representationen utan att systemet ska kompletteras med mer direkt medborgerligt deltagande. Punkt fyra till sju ser sedan Sjövik inte som ett normativt acceptabelt alternativ till sin egen demokratidefinition. De avslutande punkterna avfärdas där med på grund av sin mer demokrati *för* folket positionering, något som blir oförenligt med Sjöviks normativa definition (Sjövik 2004:92-94).

3.3.2 Ansvar

Det andra demokratiska processvärdet *ansvar* är nära sammankopplat med det tidigare värdet *deltagande* då *ansvar* och ansvarsutkrävning inte är möjligt om medborgaren inte har tillgång till ett aktivt *deltagande*. Processvärdet *ansvar* innefattar både ett individuellt och ett institutionellt ansvar. Det individuella ansvaret handlar om vilka krav medborgaren bör leva upp till i den demokratiska kontexten och det institutionella ansvaret handlar om medborgarnas förmåga att ställa de styrande till svars för sina handlingar. Denna studie kommer enbart förhålla sig till det institutionella ansvaret då det är utvecklingsprogrammet som ska studeras och inte medborgarnas demokratiska skyldigheter. Jag kommer därför enbart att presentera det institutionella ansvaret i detta stycke.

Det institutionella ansvaret innebär ”att medborgarna kontinuerligt bör kunna ställa de styrande till svars för sina handlingar” (Sjövik 2004:96). Detta innebär att medborgarna bör ha institutionell kontroll och att institutionerna ska genomsyras av transparens och att ansvarsutkrävande ska möjliggöras. Konkret innebär det att systemet inte ska ha utsträckta och otydliga delegeringskedjor som kan försvåra insynen och ansvarsutkrävandet, något som i förläggningen skulle kunna leda till att medborgarna blir alienerade från den politiska processen (Sjövik 2004:91,95-96).

3.3.3 Öppenhet

Öppenhet är det tredje processvärdet och är avgörande för de två föregående processvärdena *deltagande* och *ansvar*. Sjövik menar att processvärdet *öppenhet* är grundläggande för att de två tidigare värdena ska kunna uppnås då det utan öppenhet och tillgång till bakomliggande material blir omöjligt att delta eller att utkräva institutionellt ansvar. Sjövik menar att det finns starka normativa argument för att de demokratiska institutionerna ska genomsyras av *öppenhet* för att ge insikt i olika argument, ståndpunkter, förfaringssätt och reella politiska

beslut. Detta för att ge medborgaren de verktyg som behövs för att delta och utkräva ansvar av de utsedda representanterna (Sjövik 2004:96-97).

3.3.4 Deliberation

Det fjärde och avslutande processvärdet är *deliberation*. Processvärdet syftar till att "medborgarna bör förfoga över likvärdiga möjligheter att bilda sig en reflexiv och kritisk uppfattning om de frågor som den politiska dagordningen aktualiserar" (Sjövik 2004:97). Med detta menar Sjövik att demokratin förutsätter en omfattande, rationell och eftertänksam diskussion och debatt som är tänkt att öka kunskap kring de olika politiska alternativen. Diskussion och debatt kring de olika politiska alternativen ska ge medborgarna möjlighet att bilda sig en egen uppfattning. Dessutom är *deliberation* tänkt att ge medborgarna möjligheter att kritiskt reflektera över de politiska alternativen för att på så sätt kunna positionera sig själv och sina mål och preferenser inom den politiska kontexten.

Deliberation ska så långt det är möjligt vara befriade från maktintressen och processen ska istället försöka tydliggöra olika ståndpunkter och där igenom överbygga demokratiska motsättningar.

Deliberativa demokratiska processer bidra till att öka kunskapen, ömsesidigheten och förståelsen för olika erfarenheter, ståndpunkter, preferenser och perspektiv, vilka i förlängningen kan bidra till ett mer nyanserat och kvalitativt bättre politiskt beslutsfattande. (Sjövik 2004:98)

Deliberation är alltså en viktig komponent för att uppnå demokratisk legitimitet då avsaknad av denna typ av debatt innebär att medborgarna inte får möjlighet att bilda sig en egen reflexiv uppfattning utifrån de frågor som den demokratiska processen aktualiserar. Utan *deliberation* blir det alltså svårt att delta då medborgarna saknar de grundläggande förutsättningar som är avgörande för ett aktivt deltagande (Sjövik 2004:97-98).

3.4 Forskningsläge

I det här avsnittet ska jag kort presentera det aktuella forskningsläget inom normativ demokratiforskning samt deltagardemokrati och deliberativ demokrati för att positionera läsaren inför analysen.

3.4.1 Normativ demokratiforskning

Förutom Sjöviks normativa demokratiforskning har även M. Hedlund studerat ämnet med sin avhandling *Demokratiska genvägar* från 2007. I likhet med Sjövik

utgår Hedlund från uppfattningen att den representativa demokratin, trots sina brister, är nödvändig men att den ska göras mer öppen och responsiv. Vidare så sätter Hedlund upp en serie kriterier för ett demokratiskt förfarande vid genforskning. Demokrati som folkvalt är den första punkten och innefattar jämlikhet och autonomi mellan och för medborgarna. Hedlund menar också att deltagande och deliberation är avgörande men att de framförallt ska ses som ett komplement till den representativa demokratin då nationalstatens storlek omöjliggör fullskalig deltagardemokrati. Den andra punkten är medborgarperspektiv, en punkt som är tänkt att värna om den mångfald av idéer och tankesätt som samhället och medborgarna förhåller sig till. Den tredje punkten är öppen argumentation som ska möjliggöra insyn och deltagande. Den deliberativa konsensustanken avfärdar dock Hedlund som orealistisk då ingen rätt väg går att finna vid normativa frågor och det blir därför frågan om kompromisser och inte om konsensus. Den avslutande punkten är det reella inflytandet som förhåller sig till en mer offentlig dialog och en responsiv politisk elit (Hedlund, *Demokratiska genvägar*, 2007:31-33, 40-42, 45, 48-49, 51-54).

Som vi ser finns det klara likheter mellan värdena som Hedlund och Sjövik utgå ifrån men också skillnader, då Sjövik till exempel pratar om deliberation talar Hedlund om offentlig dialog och öppen argumentation. Här ser vi en skillnad, även om Sjövik inte definierar deliberation som möjligheten att nå konsensus så är processvärdet tänkt att utbilda medborgarna. Hedlund talar istället om medborgarnas tillgång till debatten i form av offentlig dialog och öppen argumentation. Till skillnad från Sjöviks utbildande processvärde ger alltså Hedlund individen tillgång till debatten utan att tillhandahålla en reflexiv och utbildande debatt. Hedlund förutsätter att medborgarna har den grundläggande kunskapen och är därmed inte i samma behov av utbildning som Sjövik vill ge sken av (Hedlund 2007:40-51).

Hedlund kommer i sin studie fram till att den lagstiftande processen bakom genteknik inte låg i linje med den normativa demokratidefinitionen då det stod klart att experterna satte dagordningen och därmed fick ett odemokratiskt inflytande över processen (Hedlund, 2007:243-260).

En annan studie som diskuterar demokratiska processer utifrån normativa ställningstaganden är A. Agger och K. Löfgrens artikel *Democratic assessment of collaborative planning processes*. I likhet med Sjövik presenteras normativa kriterier som ska garantera en så demokratisk process som möjligt. Agger och Löfgren fastställer fem kriterier som innefattar medborgerligt deltagande, öppen deliberation, utveckla den politiska anpassningsbarheten, ansvar och slutligen utvecklandet av politiska identiteter och förmågor. Deltagande, deliberation och ansvar överensstämmer med Sjöviks kriterier. Dock menar Agger och Löfgren att det politiska systemet måste vara mer anpassningsbart för att kunna verka i ett ständigt föränderligt samhälle. Samhället och de politiska institutionerna måste alltså förändras i symbios med varandra för att de ska fungera på ett godtagbart sätt. De menar också att medborgarnas politiska identitet och deras politiska förmåga måste utvecklas så att de kan delta i den demokratiska processen (Agger & Löfgren, *Democratic assessment of collaborative planning processes*, 2008:152, 154, 156-158).

Även om Sjövik inte förhåller sig direkt till medborgarnas politiska identitet och deras förmågor så finns denna typ av resonemang inbakade i processvärdet deliberation i och med resonemanget om en utvecklande och reflexiv debatt (Sjövik 2004:97-99). När det kommer till de politiska institutionernas utformning förhåller sig Sjövik till dessa i ett senare institutionellt skede men inte i form av ett klart definierat processvärde. Agger och Löfgrens artikel blandar därmed det abstrakta med det praktiska i deras fem punkter medans Sjövik har en tydligare abstraktionsstege från ytterst abstrakta värden ner till institutionell praktik.

3.4.2 Deltagardemokrati

Då Sjöviks normativa demokratidefinition är för ett starkt deltagande i den demokratiska processen ska jag här kort presentera den aktuella forskningen. Dock är det viktigt att poängtera att Sjövik ser deltagandet som ett komplement till representation och är därför inte en fullständig förespråkare av deltagardemokrati.

D. Held sammanfattar deltagardemokratin i tre kategorier, motiveringsprincip, utmärkande drag och allmänna förutsättningar. Den första kategorin innefattar idén om att det enbart är genom deltagarsamhället som lika rätt till egen utveckling kan uppnås. Deltagarsamhället stärker känslan av att kunna påverka politiken samtidigt som det även ökar engagemanget för kollektiva problem och därmed skapar välinformerade medborgare. Utmärkande drag är att medborgarna deltar direkt i styret av nyckelinstitutioner som till exempel arbetsplatser och att partisystemet ska omorganiseras så att partiet blir ansvarigt inför medlemmarna. De allmänna förutsättningarna innefattar en omfördelning av materiella resurser, ett öppet informationssystem och ett minimerande av byråkratisk makt utan ansvar (Held 2005:336). Här ser vi att många av de utmärkande drag som Held lyfter fram återfinns i Sjöviks processvärde *deltagande* och *deliberation*. Lika rätt till egen utveckling och välinformerade medborgare är framförallt framträdande i de två processvärdena. Dock förhåller sig inte Sjövik till partisystemet eller deltagaraspekten vid nyckelinstitutioner då de enligt processvärdet *deltagande* är allt för direktdemokratiska och inte fungerar i den storskaliga demokratin (Se sida 9-10).

E. Amnå menar i likhet med Held att deltagardemokrati kan preciseras i ett flertal avgörande punkter som bland annat horisontalitet, autonomi, självförverkligande och lekmän i ämbetsverkens styrelser. Dock pekar Amnå på fem grundläggande problem med deltagardemokratin. De inneboende anomalier har med jämlikhet, kvalitet, fragmentering, vilja och effektivitet att gör och framställs som reella hinder. Amnå menar att systemet inte kan vara jämlikt då de med goda förutsättningar kommer att tillskansa sig makt på andras bekostnad. Kvalitetsproblemet innebär att det finns risk att dåliga beslut fattas då kompetensen försvinner med installeringen av lekmän på avgörande positioner. Fragmenteringsproblemet innebär att grupperingar inom olika sektorer kommer att handla efter egenintressen och därmed förloras helheten. Där deltagardemokraterna ser autonomi befara istället valdemokraterna anarki.

Problemet med vilja har att göra med den överdrivna tron på medborgarnas vilja att faktiskt delta. Slutligen påpekar Amnå effektivitetsproblemet då deltagardemokrati inte skulle vara effektivt ur ett samhällsekonomiskt perspektiv (Amnå, *Deltagardemokrati*, 2003:116-120).

Ett annat problem som bland annat R.J. Dalton har visat på i sina kvantitativa studier av medborgerligt deltagande i västerländska demokratier är att det krävs väldigt mycket av de som deltar. Studien visar att det krävs väldigt mycket av de som deltar, till exempel hög utbildning och initiativförmåga, något som tyder på en exkludering av utbildade medborgare. Daltons studie är dock gjord på det rådande systemet och inte på ett deltagardemokratiskt system, men studien visar ändå på vilka utmaningar som en eventuell övergång till deltagardemokrati skulle kunna innebära (Dalton, *Citizen politics*, 2008:57-74). Deltagarförespråkarna är dock fullständigt medvetna om de rådande hindren och ett av målen är att uttradera dessa problem vid en eventuell övergång.

3.4.3 Deliberativ demokrati

Då det fjärde processvärdet förhåller sig till den deliberativa debatten ska jag här kort presentera skolans idéer.

I medborgarnas samtal med varandra får sakerna gestalt och språkligdräkt. I strid mellan jämlika slår de bästa sig fram och vinner sitt sanna väsen – ärans odödlighet (Habermas, *Borgerlig offentlighet*, 2003:13)

J. Habermas brukar ofta framhållas som en av de ledande förespråkarna för den deliberativa demokratin som bland annat ska ses som en kritik av den liberala politikens negativa karaktär. Den liberala politiken är i Habermas mening inriktad på att undvika risker och att avvärja hot mot det rådande systemet, något som gör att politiken blir oförmögen att förverkliga särskilda värden och mål utan fokuserar enbart på lösandet av de tekniska problemen (Habermas, *Towards a rational society*, 1971:102f).

C. Karlsson menar att den deliberativa tanketraditionen har väckt nytt liv i den demokratiteoretiska debatten med sitt fokus på processen bakom de individuella preferensernas bildande. Den deliberativa skolans tillvägagångssätt skiljer sig från tidigare forskning som huvudsakligen fokuserat på processen från individuella preferenser till kollektiva beslut. Jämlikhet, samtalet och konsensus är grundläggande delar och ses som avgörande för den demokratiska processen. Genom att jämlika medborgares idéer debatteras och vägs mot varandra kommer det bästa alternativet att framstå och konsensus kommer att uppstå, allt i likhet med Habermas citat. Skolan har dock fått kritik för sin tro på jämlika medborgare och deliberationens form, alltså vem, hur många och var samtalet äger rum. Vem som har makten över debatten blir enligt kritikerna avgörande i den deliberativa demokratis praktiska utförande (Karlsson, *Den deliberativa drömmen och politisk praktik*, 2003:214-223).

3.5 Demokratisk legitimitet

Min studie förhåller sig till det normativt laddade begreppet demokratisk legitimitet och det blir därför viktigt att presentera den definition som jag ska använda. För att kunna definiera demokratisk legitimitet är det fullkomligt nödvändigt att först definiera demokrati. Jag har i ett tidigare stycke presenterat vad Sjövik kallar en stark demokratinorm och det är denna definition som även ska ligga till grund här.

För att det regionala utvecklingsprogrammet ska kunna definieras som legitimt blir det nödvändigt att det uppfyller de processvärden som jag har valt att operationalisera studien utifrån. Om det regionala utvecklingsprogrammet uppnår *deltagande, ansvar, öppenhet* och *deliberation* uppnår det också legitimitet utifrån min normativa definition. Jag ser de fyra processvärdena som legitimitetsindikatorer och om de uppnås är det regionala utvecklingsarbetet legitimt. Även om definition kan tolkas som begränsad utifrån andra definitioner av begreppet finner jag den ändå godtagbar för min studie.

Till skillnad från min snäva definition av legitimitet så har bland annat D. Beetham ägnat mycket tid åt att definiera begreppet. Beetham konstaterar tre grundtyper av legitimitet där den första vägen legitimerar makten genom att följa de lagar och förordningar som råder i samhället. Den andra vägen är genom gemensamma övertygelser, alltså normer och värderingar, som ska delas av både de styrande och de styrda. Den tredje vägen är legitimitet via handling, till exempel svärande av trohet åt makten (Beetham, *The legitimation of power*, 1992:16-19). Beetham är dock tydlig med att ingen av dessa är nog var för sig utan att alla behöver tillgodoses på ett eller annat sätt för att makten ska kunna klassas som legitim.

En annan syn på legitimitet presenterar M. Rosén Sundström i sin avhandling från 2009 där den demokratiska legitimiteten uppnås om beslutsprocessen accepteras av de som berörs. Rosén Sundström menar också att de kriterier som behövs för att uppnå legitimiteten beror på vilken demokratimodell man utgår ifrån (Rosén Sundström, *Förankring av socialdemokratisk EU-politik*, 2009:41). Rosén Sundström hämtar ett citat från M. Jerneck.

Medan den deltagardemokratiska modellen förespråkar en tidig och fortlöpande förankring, blir efterhands-legitimeringen den metod som gäller ett elitdemokratiskt synsätt (Jerneck, *Demokratisk förankring*, 1994:176).

Min studie utgå från Sjöviks deltagardemokratiska principer och processen skulle då enligt Jernecks resonemang vara i behov av tidig och fortlöpande legitimering.

3.6 Operationalisering

För att kunna studera den demokratiska legitimiteten inom regionalt utvecklingsarbete blir det avgörande att operationalisera de teoretiska antagandena och begreppen på ett korrekt sätt, detta för att kunna mäta det som ämnas mätas. Sjöviks fyra processvärden ska vara utgångspunkten för analysen. Även om dessa processvärden huvudsakligen är tänkta att genomsyra den demokratiska processen har jag valt att applicera dem på den färdiga produkten. Detta kan vi första anblick framstå som problematiskt men jag anser att processvärdena är så pass essentiella för den starka demokratinormen att de även måste vara synliga i den slutgiltiga produkten.

Operationaliseringen blir av vikt då den ska fylla tomrummet mellan de teoretiska antagandena och den verklighet som ska studeras. Genom att utgå från de fyra processvärdena kommer graden av demokratisk legitimitet kunna studeras kvalitativt. Med val av operationalisering önskar studie uppnå både hög validitet och god reliabilitet. Den höga validiteten innebär att studien lyckas undvika systematiska mätfel och den goda reliabiliteten innebär avsaknad av osystematiska mätfel (Teorell & Svensson 2007:56-58). I vårt fall borde operationaliseringen genom Sjöviks egna demokratiska processvärden innebära att validiteten säkerställs då processvärdena är hårt knutna till den normativa demokratidefinitionen, vilket borde innebära att processvärdena mäter det teorin ämnar studera.

3.6.1 Operationalisering av Deltagande

När det kommer till det första processvärdet *deltagande* ska utvalda delar av materialet studeras för att undersöka om deltagandet enbart är av formell karaktär eller inte. Genom att studera materialets diskussion om deltagande och hur det konkret sett ut kommer *deltagande* kunna mätas. Avsaknad av diskussion om medborgerligt deltagande i processen kommer att tokas som en avsaknad av processvärdet. Likväl kommer utvecklingsarbetet anses uppnå *deltagande* om en konstruktiv diskussion förts och konkreta bevis går att hitta i materialet, bevis i form av faktiska överklaganden som har fått reell inverkan på den färdiga produkten. Vid andra mer generella texter om deltagande är det viktigt att säkerställa att det handlar om faktiska möjligheter till deltagande eller om det enbart rör sig om inominstitutionella floskler angående medborgerligt deltagande.

3.6.2 Operationalisering av Institutionellt Ansvar

När det kommer till *ansvar* ska jag fokusera på hur de ansvariga för utvecklingsarbetet presenteras och hur väl det framgår hos vem ansvaret faktiskt ligger. Vilka tjänstemän är ansvariga och är det tydligt vilken avdelning eller sektion som bär det slutgiltiga ansvaret för projektet, eller är det olika sektioner

som har samarbetat och därmed försvårar ansvarsutkrävningen då ingen ensamt ansvarig person eller avdelning finns? Vidare kommer arbetet bakom projektet och vilka tjänstemän och avdelningar som har varit med i arbetet att studeras för att se hur väl de presenteras och hur lätt det är att utskilja vem som har gjort vad och hur man kan komma i kontakt med dem. Om utvecklingsarbetet presenterar tydliga delegeringskedjor med ansvariga tjänstemän kommer det regionala utvecklingsprogrammet klassas som godkänt utifrån processvärdet. Här blir det givetvis en fråga om en kvalitativ gradering av goda delegeringskedjorna, något som innebär att de konkreta bevisen i form av hur de ansvariga tjänstemännen presenteras kommer att väga tyngst.

3.6.3 Operationalisering av Öppenhet

Processvärdena *ansvar* och *öppenhet* är nära sammankopplade då det utan *öppenhet* inte går att utkräva institutionellt *ansvar*. Om medborgarna inte har tillgång till processen, bakomliggande material, delegeringskedjor och ansvariga tjänstemän så blir det omöjligt att utkräva *ansvar*. Operationaliseringen av *öppenhet* ska därför innefatta hur väl de bakomliggande dokumenten presenteras och hur materialet resonerar och förhåller sig till *öppenhet*. Finns det stycke i texten som diskuterar utvecklingsprogrammets förhållande till *öppenhet* och vilken vikt det tillskrivs? Om utvecklingsprogrammet presenterar bakomliggande material och för en diskussion om vikten av *öppenhet* så kommer processvärdet klassas som uppnått. Här blir den kvalitativa analysen viktig för att gradera denna eventuella *öppenhet* men det som blir avgörande är framförallt hur väl det bakomliggande materialet presenteras och diskuteras.

3.6.4 Operationalisering av Deliberation

Operationaliseringen av det fjärde och avslutande processvärdet *deliberation* ska genomsyras av Sjövik definition som säger oss att ”*medborgarna bör förfoga över likvärdiga möjligheter att bilda sig en reflexiv och kritisk uppfattning om de frågor den politiska debatten aktualiserar*”(Sjövik 2004:97) Operationaliseringen av *deliberation* blir således hur och om en kvalitativ diskussion förs i utvecklingsprogrammet. Finns där problematiserande resonemang som snarare belyser problematiken bakom eller presenteras enbart målsättningen oberoende av problematisering? Öppnar den färdiga produkten upp för alternativa tankesätt och insikter eller är den bara styrd av de beslutade tillvägagångssätten? Om en deliberativ diskussion förs som lyfter fram andra synpunkter och därmed bidrar till en debatt angående de olika politiska alternativen kommer det regionala utvecklingsarbetet anses uppnå det deliberativa processvärdet. Om denna typ av diskussion skulle saknas och det enbart är den beslutade linjen som presenteras kan inte processvärdet anses uppnått.

4 Materialdiskussion

För att kunna studera den demokratiska legitimiteten utifrån Sjöviks normativa demokratidefinition blir det avgörande att ha tillgång till ett empiriskt fall som möjliggör en studie av detta slag. Det empiriska fallet kommer i den här studien att vara det regionala utvecklingsprogrammet inom Region Skåne. I det kommande stycket ska utvecklingsprogrammet presenteras i detalj för att ge läsaren en så god insikt som möjligt i det valda materialet.

4.1 Regionalt utvecklingsprogram för Skåne 2009-2016

”Skåne har en fantastisk potential som vi måste ta tillvara och göra det bästa av!”(Regionalt utvecklingsprogram 2009:3)

Det regionala utvecklingsprogrammet för Skåne är en sammanställning av ett flertal dokument och utredningar från olika privata och offentliga aktörer och färdigställdes 2009. Utvecklingsprogrammet är tänkt att lägga de visionära grunderna och delmålen för Skåne fram till 2016. Kommunala, regionala och statliga utredningar och dokument samlas här tillsammans med rapporter från näringslivet och liknande för att konkretiseras till en samlad vision för den regionala utvecklingen. Ett av målen med utvecklingsprogrammet *”är att ge uttryck för alla aktörers samlade viljeriktning”*(Regionalt utvecklingsprogram 2009:3). Målgruppen är huvudsakligen de aktörer som arbetar med Skånes utveckling, alltså kommuner, region, statliga myndigheter, näringsliv och föreningsliv (Regionalt utvecklingsprogram 2009:3). De samlade aktörernas vision för Skåne angående tillväxt, attraktionskraft, bärkraft samt balans sammanställer utvecklingsprogrammet på ungefär 80 sidor.

Det valda primärmaterial för denna studie föll sig ganska naturligt när man inser utvecklingsprogrammets betydelse för regionen. Utvecklingsprogrammet visioner och mål ska ligga till grund för Region Skånes styrdokument och ska på alla tänkbara sätt inkorporeras i regionens utveckling. I fem punkter slår Regionfullmäktige fast att utvecklingsprogrammet ska vara en viktig del i det kommande utvecklingsarbetet och i den framtid som Skåne går till mötes (Ibid.). Då regionens framtid måste anses vara av yttersta vikt för dess invånare blir det intressant att studera graden av demokratisk legitimitet som framtidsvisionen uppvisar.

Materialet som ska studeras utgörs därmed av ett primärmaterial som är oberoende av tidigare utvärdering och sammanställning, något som gör det idealiskt för en kvalitativ studie av detta slag.

4.2 Empiriska begränsningar

På grund av uppsatsens begränsade format kommer det empiriska materialet enbart innefatta det regionala utvecklingsprogrammet. De dokument, utredningar och rapporter som ligger till grund för utvecklingsprogrammet kommer därför ej att studeras. Intervjuer med ansvariga och delaktiga tjänstemän och politiker kommer heller inte att figurera i uppsatsen. Givetvis skulle dessa alternativa material kunna tillföra studien ytterligare djup men det skulle samtidigt innebära en allt för stor empirisk börda. Men då det regionala utvecklingsprogrammet är av sådan vikt för Skånes medborgare, som jag diskuterade i föregående stycke, finner jag den valda empirin tillfredsställande för den kommande analysen.

5 Analys

För att verkligen kunna undersöka hur väl det regionala utvecklingsprogrammet lever upp till den valda demokratidefinitionen blir det avgörande att presentera en sammanhängande och konkret analys av det empiriska materialet. Genom att kvalitativt granska det regionala utvecklingsprogrammet utifrån processvärdena kan jag avgöra hur väl det regionala arbetet möter upp mot den normativa demokratidefinitionen och därmed avgöra den demokratiska legitimiteten.

5.1 Analys av Deltagande

Det medborgerliga deltagandet är av högsta vikt för att den starka demokratinormen ska kunna uppnås. Därför kommer jag i denna analys studera det medborgerliga deltagandet och hur väl det framträder i det regionala utvecklingsprogrammet. Jag kommer att studera deltagandet utifrån min operationalisering av begreppet som presenterats i tidigare stycke. Utifrån operationaliseringen ska jag gradera det medborgerliga deltagandet för att kunna fastställa hur väl utvecklingsprogrammet lever upp till den valda demokratidefinitionen.

Inledningsvis är det värt att påpeka att ordet deltagande används väldigt sparsamt i dokumentet medan ordet delaktighet har en framträdande roll. Redan i förorden till det regionala utvecklingsprogrammet slås vikten av delaktighet fast av ordföranden i regionfullmäktige. Där konstateras att delaktighet är en förutsättning för att utvecklingsprogrammet ska upplevas som gemensamt och därmed kunna uppnå en vision för ett livskraftigt Skåne. Dock riktas delaktigheten främst till de aktörer som arbetar med Skånes utveckling, alltså kommuner, region, statliga myndigheter, näringsliv och föreningsliv. Någon medborgerlig delaktighet nämns över huvudtaget inte i förorden. (Regionalt utvecklingsprogram 2009:3)

Efter förorden presenteras dock en rad avgörande aktörer för att utvecklingsprogrammet ska kunna genomföras. Dessa utgörs inte enbart av de kommuner, statliga myndigheter och så vidare som presenterades i förorden utan även av individer. Dessa individer specificeras inte som medborgare eller som företagsledare men enskilda individer ses som avgörande för att kunna genomföra utvecklingsprogrammet (Regionalt utvecklingsprogram 2009:7). I och med att begreppet individer inte definieras kan inte användandet likställas med medborgare. Mer sannolikt är att begreppet huvudsakligen syftar på landshövdingen, byggpampar, ansvariga tjänstemän och så vidare och inte på de faktiska medborgarna.

Utvecklingsprogrammet tar sedan upp så kallade utmaningar för Skåne som kunskap, delaktighet, miljön och klimatet, tillgängligheten samt Öresundsintegrationen. Utmaningarna är problemområden som Skåne måste förhålla sig till och arbeta för att förbättra. Utmaningarna anses avgörande för regionens framtid och välmående och får därför en framträdande roll. När det kommer till den specifika utmaningen delaktighet så diskuteras inte det medborgerliga deltagandet i detalj. Här diskuteras istället utanförskap, integration, sysselsättning och jämställdhet mellan könen. Kapitlet diskuterar alltså inte delaktighet i den demokratiska processen utan enbart de hinder som ligger i dess väg. Bland annat sägs det att delaktigheten ska öka genom att fler har sysselsättning, eget boende, utbildning och deltar i demokratiska val. Detta ska sedan leda till att Skånes invånare känner tillhörighet, trygghet och tillit och att de kan påverka och se sammanhangen i samhället. Tanken verkar här vara att om hindren för delaktighet försvinner så kommer det medborgerliga deltagandet att följa efter och möjliggöras på ett helt annat vis än tidigare, något som i sin tur ska resultera i ett ökat medborgerligt deltagande (Regionalt utvecklingsprogram 2009:16-17, 26-27).

Utvecklingsprogrammet fokus på valdeltagande som den enda formen av delaktighet ligger inte alls i linje med Sjöviks resonemang då det är avgörande att representationen utvidgas med mer medborgerligt deltagande. Något som alltså inte går att finna i utvecklingsprogrammet. Dock diskuteras de socioekonomiska hindren, som Sjövik huvudsakligen förhåller sig till under substansvärdet *frihet och jämlikhet*, men inte på ett sätt som uppmuntrar till deltagande i utvidgad mening utan endast i relation till det låga valdeltagandet.

Utvecklingsprogrammet berör vidare inte frågan om det faktiska medborgerliga deltagandet i framtidsvisionen. Som nämnt är det bara kommuner, statliga myndigheter, näringsliv, föreningsliv och till viss del individer som ska vara delaktiga i utvecklingsarbetet. Avsaknaden av det medborgerliga deltagandet ser jag som problematiskt utifrån Sjöviks demokratidefinition då även den färdiga produkten måste genomsyras av de demokratiska processvärdena. Då det medborgerligt deltagande överhuvudtaget inte diskuteras eller är närvarande kan inte processvärdet anses uppnått. Även om utvecklingsprogrammet är en sammanställning av ett flertal dokument och rapporter som möjligen diskuterar det medborgerliga deltagandet så finns där inga spår av det i slutprodukten. Detta medför att den demokratiska legitimiteten avsevärt försvagas på denna punkt då det är en förutsättning att deltagande ska finnas med i alla steg av den demokratiska processen.

5.2 Analys av Institutionellt Ansvar

Precis som deltagande är det institutionella ansvaret ett grundläggande processvärde för den starka demokratinormen. Jag ska därför analysera det institutionella ansvaret i utvecklingsprogrammet i detta stycke. Det institutionella ansvaret i form av tydliga delegeringskedjor samt presentation av ansvariga

avdelningar och tjänstemän kommer här att studeras utifrån tidigare operationalisering.

Redan i förorden framgår det att regionfullmäktige är den beslutande och högsta ansvariga instansen för utvecklingsprogrammet. Vidare presenteras en sammanhållande arbetsgrupp på tre personer som framstår som de ansvariga tjänstemännen till skillnad från politikerna i regionfullmäktige. I övrigt framgår det inte vem som har skrivit vad eller vilken specifik avdelning som är ansvarig för de olika kapitlen. Det nämns överhuvudtaget ingenting om några avdelningar utan det enda som nämns är den sammanhållande arbetsgruppen. Även om arbetsgruppen presenteras så finns där ingen kontaktinformation utan läsaren hänvisas till utvecklingsprogrammets hemsida för mer information (Regionalt utvecklingsprogram 2009:2-3).

Det regionala utvecklingsprogrammet uppvisar ändå goda förutsättningar för att kunna utkräva institutionellt ansvar. Läsaren får tillgång till den beslutande politiska instansen och den ansvarige tjänstemannagruppen och blir dessutom hänvisad till en hemsida med ytterligare information. Hemsidans ytterligare information är dock inte en del av min studie då jag har valt att fokusera på den tryckta slutprodukten. Med detta i åtanke finns där utrymme för förbättring på flera punkter.

Kontaktuppgifter till tjänstemannagruppen hade påtagligt underlättat möjligheterna att komma i kontakt med de aktuella tjänstemännen. Detta hade underlättat kontakt då den inte hade behövt gå via utvecklingsarbetets hemsida, något som hade stärkt banden mellan läsare och utgivare. Utöver avsaknad av kontaktuppgifter hade även utkrävandet av ansvar underlättats om varje kapitel hade haft en uttalat ansvarig tjänsteman. Detta hade underlättat direkta frågor på specifika kapitel och därmed undvikit byråkratin att gå via den sammanhållande arbetsgruppen.

Möjligheterna att utkräva institutionellt ansvar kan givetvis förbättras men jag finner ändå att utvecklingsprogrammet lever upp till de grundläggande idéerna om ansvarsutkrävande som processvärdet syftar till. Den beslutande politiska instansen och den ansvariga tjänstemannagruppen presenteras tidigt och det är tydligt var man kan komma i kontakt med dem. Detta gör att de grundläggande kriterierna för ansvarsutkrävande uppfylls och utvecklingsprogrammet uppnår därmed en godkänd nivå av institutionellt ansvar.

5.3 Analys av Öppenhet

Processvärdet öppenhet skiljer sig något från de två tidigare processvärdena då öppenhet huvudsakligen syftar till att möjliggöra deltagande och ansvarsutkrävande. Öppenhet blir därför avgörande att studera eftersom det är en sådan grundläggande förutsättning för att de andra processvärdena ska kunna uppnås. Jag har tidigare operationaliserat processvärdet och kommer därför att

granska graden av öppenhet i det regionala utvecklingsprogrammet utifrån de kriterier jag där satt upp.

Inledningsvis kan man konstatera att det regionala utvecklingsarbetet inte förhåller sig konkret till varken öppenhet eller transparens i texten. Öppenhet figurerar endast i samband med tolerans och transparens nämns överhuvudtaget inte. Dock förhåller sig utvecklingsprogrammet till principen om öppenhet och transparens då underlags- och fördjupningsmaterial presenteras i bilaga 5. Här presenteras ett sjutiotal rapporter och dokument som ligger till grund för den regionala framtidsvisionen. Utöver bakgrundsmaterialet presenteras dessutom Sektorprogram som relaterar till det regionala utvecklingsprogrammet. Sektorprogrammen kommer från både Region Skåne och Länsstyrelsen och ska ses i relation till utvecklingsprogrammet. Dessa framåtsyftande program berör visioner samt detaljerade mål och insatser för Skåne och dess framtid. Sektorprogrammen presenteras i bilaga 2 och hjälper läsaren att samla in och ta till sig kompletterande information. Vidare presenteras dessutom i bilaga 4 en ord- och förkortningslista. Listan bidrar till att göra utvecklingsprogrammet mer lättillgängligt genom att förklara svåra begrepp och förkortningar. Utöver bakomliggande material, Sektorprogram och ord- och förkortningslistan så presenteras dessutom de ansvariga politikerna och tjänstemännen på ett föredömligt sätt. Detta visade jag på i föregående delanalys och kommer därför inte diskutera ännu en gång (Regionalt utvecklingsprogram 2009:56-57, 72-73, 74-76).

Vidare kan man konstatera att utvecklingsprogrammet har tryckts i 3000 exemplar och att den även finns att ladda ner på Region Skånes hemsida (Regionalt utvecklingsprogram 2009:2). Tillgängligheten på materialet måste därmed anses god då den både har tryckts och finns tillgänglig via andra mediala vägar.

Även om det regionala utvecklingsprogrammet saknar en insiktsfull diskussion om öppenhet och transparens lever det ändå upp till principerna om öppenhet. Genom att presentera bakgrundsmaterial, sektorprogram och annan hjälp får läsaren tillgång till ett material som öppnar upp för granskning och insikt. En sådan möjlighet påverkar sedan medborgarnas förmåga att utkräva institutionellt ansvar av de ansvariga politikerna och tjänstemännen. Den höga grad av öppenhet och transparens som utvecklingsprogrammet uppvisar möjliggör därmed både medborgerligt deltagande och institutionellt ansvar.

Utvecklingsprogrammet uppvisar en hög grad av öppenhet och lever därmed upp till de idéer som processvärdet eftersträvar, dock finns där även på denna punkt utrymme för förbättring. Genom att tydligt presentera vilka bakomliggande rapporter och dokument som ligger till grund för de olika kapitlen hade tillgängligheten förbättrats. Detta skulle ge läsaren möjligheten att snabbt orientera sig i det omfattande materialet och på så vis underlätta kompletterande läsning.

5.4 Analys av Deliberation

Det avslutande processvärdet deliberation ska här studera utifrån min tidigare operationalisering av begreppet. Jag ska analysera graden av deliberativ debatt och diskussion i utvecklingsprogrammet för att se om programmet lever upp till det grundläggande demokratiska processvärdet. Om utvecklingsprogrammet öppnar upp för alternativa tankesätt och problematiserar de frågor som den politiska processen aktualiserar så kommer processvärdet anses uppnått.

Det regionala utvecklingsprogrammet slår fast den övergripande målsättningen för ett livskraftigt Skåne i fyra punkter, tillväxt, attraktionskraft, bärkraft och balans (Regionalt utvecklingsprogram 2009:14-15). De fyra områdena genomsyrar programmet och ligger sedermera till grund för de operativa mål som presenteras efter utmaningarna. Den övergripande målsättningen presenteras väl men utan alternativa tankesätt eller problematisering. Den enda problematisering som förekommer är de hinder som ligger i vägen för målsättningens genomförande. Hindren för den övergripande målsättningen presenteras i de så kallade utmaningarna kunskapen, delaktigheten, miljön och klimatet, tillgängligheten samt Öresundsintegrationen. Dessa fem presenteras i sin tur genomgående som avgörande områden för ett livskraftigt Skåne, dock utan vare sig problematisering eller alternativa synsätt. Behovet av utveckling inom dessa områden förklaras väl och deras betydelse för den satta målsättningen understryks. Utmaningen kunskap knyts samman med tillväxtnålet samtidigt som delaktigheten är viktig för attraktionskraften och bärkraften. Miljön och klimatet är viktigt för balansen, tillgängligheten och Öresundsintegrationen är dessutom viktiga delar av attraktionskraften och bärkraften (Regionalt utvecklingsprogram 2009:kap 5, 6, 7, 8, 9).

Utmaningarna eller insatsområdena som de också kallas är alltså en del av en större argumentation, de syftar inte till att problematisera eller lyfta fram alternativa synsätt utan förstärker enbart vikten av den satta målsättningen för det framtida Skåne. Genom att presentera en enhetlig bild utan problematisering eller alternativa synsätt får utvecklingsprogrammet en väldigt entydig framtoning. Denna entydiga bild öppnar inte upp för en reflexiv och kritisk uppfattning om de frågor den politiska debatten aktualiserar och underminerar därmed den demokratiska legitimiteten. Givetvis kan inte ett visionsprogram som ska implementeras i största möjliga utsträckning vara motsägelsefullt eller inkonsekvent men en problematiserande diskussion om besluten hade enbart fått positiva effekter för det medborgerliga deltagandet i stort.

Givetvis finns det område som det överlag råder konsensus kring och som inte är i samma behov av en deliberativ diskussion. Dock finns det även områden som skulle kunna diskuteras mer utförligt och problematiserande då det inte finns ett brett konsensus kring till exempel tillväxtens betydelse för ett livskraftigt Skåne. Samtidigt skulle kunskapsfokuseringens nödvändighet för tillväxten kunna problematiseras då det givetvis finns andra idéer kring tillväxtens behov och utformning. Det är självklart att det finns alternativa uppfattningar om nästan alla de punkter som det regionala utvecklingsprogrammet aktualiserar och det är

därför besvärande att de ej diskuteras i programmet. Det blir här påtagligt att Sjöviks tankar om den deliberativa debatten in uppnås då medborgarna inte får den grundläggande förutsättningen att fatta sig en reflexiv och kritisk uppfattning av visionsprocessen.

En problematiserande diskussion om de olika målen och utmaningarna hade både öppnat upp för medborgerligt deltagande i stort samtidigt som det hade stärkt programmets argumentation. Genom att visa på den valda vägens fördelar i relation till alternativa synsätt hade argumenten fått en styrka som de nu saknar. Genom att istället presentera en entydig bild misslyckas man inte enbart med att uppnå det deliberativa processvärdet utan den eftersökta delaktigheten försvåras dessutom. Det regionala utvecklingsprogrammet lever alltså inte upp till de grundläggande nivåerna av deliberativ debatt som operationaliseringen kräver och processvärdet kan därför inte anses uppnått.

5.5 Sammanfattande analys

Den inledande delanalysen deltagande gav nedslående resultat då det medborgerliga deltagandet varken diskuterades eller ens nämndes som en viktig aktör för det framtida Skåne. Visserligen presenteras individer som en viktig aktör i stil med kommuner, statliga myndigheter och näringslivet men individer definieras inte och användandet kan därför inte likställas med medborgare. Att det överhuvudtaget inte finns minsta spår av det medborgerliga deltagandet i slutprodukten är bekymrande då deltagandet är tänkt att genomsyra hela den demokratiska processen, något som är speciellt avgörande i Sjöviks demokratdefinition.

Det nedslående resultatet som den inledande delanalysen visade på uppvägs något av de två efterföljande delanalyserna, institutionellt ansvar och öppenhet. Möjligheten att utkräva institutionellt ansvar är utifrån det regionala utvecklingsprogrammet relativt goda då de ansvariga politikerna och tjänstemännen presenteras på ett fullgott sätt. Samtidigt presenteras de bakomliggande rapporterna och dokumenten väl och underlättar därmed insynen. De grundläggande förutsättningar underlättar det medborgerliga deltagandet i stort då utvecklingsprogrammet tydligt genomsyras av idén om öppenhet och transparens. Jag har visat på områden som skulle kunna förbättra transparensen och det institutionella ansvaret men finner ändå att utvecklingsprogrammet uppvisar godtagbara nivåer och uppnår därmed de två processvärdena.

Den avslutande delanalysen deliberation uppvisade i likhet med den inledande en nedslående bild. Medborgarnas möjlighet att fatta sig en reflexiv och kritisk uppfattning av de frågor som den politiska processen aktualiserar är ytterst begränsade i det regionala utvecklingsprogrammet. Avsaknad av problematisering och alternativa synsätt resulterar i en enhetlig och likriktad framtidsvision för Skåne. Oförmågan att presentera en framtidsvision som vågar bemöta och diskutera alternativa synsätt är enligt den normativa demokratdefinitionen ett

allvarligt problem då den demokratiska processen måste värna om den mångfald av idéer och tankar som finns i samhället.

6 Avslutande diskussion

Min studie har konstaterat att det regionala utvecklingsprogrammet har tydliga brister när det kommer till implementeringen av den normativa demokratidefinitionen. Viktiga värden som medborgerligt deltagande och deliberativa debatt saknas och väcker därmed frågan om utvecklingsprogrammets demokratiska legitimitet.

De processvärde som jag har klassat som godkända eller underkända skiljer sig på ett väsentligt sätt från varandra. De jag har godkänt, öppenhet och institutionellt ansvar, är värden som relaterar till medborgarnas juridiska rätt över de beslutande institutionerna och är grundläggande delar av den konstitutionella demokratin (Petersson, *Statsbyggnad*, 2005:13-15). Dessa juridiskt definierade processvärde skiljer sig från de jag har valt att underkänna. De underkända värdena har mer att göra med utvecklingsprogrammets vilja att inkludera medborgaren genom debatt och faktiskt deltagande. Dessa processvärde är inte lagstadgade på samma sätt som ansvarsutkrävning och insyn, något som uppenbarligen lämnar de mer deltagarutopiska värdena utanför den slutgiltiga produkten. Här ser vi alltså en klar distinktion mellan de processvärde som är juridiskt bundna och de som är frivilliga. Region Skåne har ingen skyldighet att tillhandahålla deliberativ debatt eller fördjupat medborgerligt deltagande men måste leva upp till krav på öppenhet och ansvar.

Avsaknaden av juridiska förpliktelser ser jag som den huvudsakliga förklaringen på frånvaron av medborgerligt deltagande och deliberativ debatt. Avsaknaden av dessa grundläggande värden måste ses som ytterst problematiskt och den demokratiska legitimiteten måste därmed ifrågasättas. Utifrån den starka demokratinormen som Sjövik förespråkar blir det svårt att hävda att utvecklingsprogrammet lever upp till godtagbara nivåer av demokratisk legitimitet. Om vi istället förhåller oss till Beethams tre definitioner av legitimitet blir det tydligt att utvecklingsprogrammet lever upp till den första lagstyrda typen. Avsaknaden av deltagande och deliberation kan istället ha att göra med Beethams andra punkt om normer och värderingar som ska delas av båda sidor. Övertygelsen att deltagande och deliberation är avgörande delas uppenbarligen inte av båda sidor då Sjöviks krav på deltagande och deliberation inte finns med i utvecklingsprogrammet. Utvecklingsprogrammet väljer alltså att inte följa de normer som Sjövik sätter upp som avgörande för den medborgerliga förankringen och utvecklingsprogrammet kan därför inte klassas som legitimt utifrån Beethams andra punkt om korrelerande normer och värderingar. Frågan är dessutom om Rosén Sundströms definition av legitimitet uppnås eller inte. Eftersom medborgarna inte får tillgång till processen genom deltagande och debatt så kan de heller inte acceptera besluteten då de uppenbarligen inte har tillgång eller möjlighet att skapa sig en uppfattning, något som gör dem inkapabla att acceptera

besluten. Men om man istället ser medborgarnas tystnad som acceptans är det något som inte skulle visa sig i slutprodukten utan i den efterföljande politiska debatten, något som dock ligger utanför mitt empiriska material. Vi har heller inte sett någon kontinuerlig förankring som den Jerneck syftar på. Dock är det kanske inte så konstigt då utvecklingsprogrammet huvudsakligen förhåller sig till en representations- och tjänstemannademokrati, något som blir tydligt när den enda formen av demokratiskt deltagande som diskuteras är att rösta i valen. Denna form av demokrati kan bäst liknas vid den Jerneck kallar för elitdemokrati och den legitimeras huvudsakligen efter genomförandet.

Utän minsta spår av medborgerligt deltagande i utvecklingsprogrammet kan inte det medborgerliga inflytande anses uppnått, något som i sin tur måste leda till en situation där medborgarna till sist känner sig alienerade från den demokratiska processen. Här ser vi alltså något som mest liknar demokratisk representation för folket och inte demokrati av folket, en situation som den starka demokratinormen inte godkänner. Som vi har konstaterat tidigare räcker det inte med politisk representation utan det medborgerliga deltagandet måste fördjupas och uppmuntras. Dock misslyckas även utvecklingsprogrammet på denna punkt då avsaknaden av deliberativ debatt försvårar deltagandet i stort. Vi ser inga spår av Sjöviks definition av deliberation men vi ser framförallt inga spår av de tankar som Habermas presenterar. Inget vägande av argument för att nå konsensus utan enbart ett presenterat slutresultat, dock skulle möjligen Region Skåne hävda att slutprodukten är ett resultat av en inominstitutionell deliberativ debatt och att konsensus uppnåtts inom projektet. Dock har jag inte funnit några belegg för den typen av slutsatser och det är heller inte troligt att processen förlöpte på ett sådant sätt. Avsaknaden av den deliberativa debattens reflexiva och problematiserande förmåga innebär att medborgarna i realiteten inte har tillgång till den politiska processen. Detta medför en situation där medborgarna till sist blir alienerade då de inte får tillgång till alternativa tankesätt och idéer. Medborgarna saknar alltså inte enbart möjligheten att delta utan även de grundläggande förutsättningarna för att kunna positioneras sina värderingar och därmed kunna ta ställning i de politiska frågorna. Här ser vi alltså att utvecklingsprogrammet även misslyckades utifrån Hedlunds argument då programmet inte lyckades tillhandahålla den förespråkade offentliga dialogen eller den öppna argumentationen.

Hedlunds negativa resultat överstämmer dessutom med mina då även min studie har visat på tydliga brister i den demokratiska processen. Även om den normativa demokratidefinitionen ser olika ut mellan Hedlund och Sjövik så pekar båda, i likhet med min studie, på tydliga demokratiska tillkortakommanden inom det offentliga.

6.1 Avslutande tankar kring frågeställningen

Min grundläggande frågeställning var vilken grad av demokratisk legitimitet uppvisar det regionala utvecklingsprogrammet utifrån den normativa demokratidefinitionen? Frågeställningen har fungerat som riktlinje för uppsatsens

fyra delanalyser och har undersökts och diskuterats under arbetets gång. Frågan har blivit besvarad på ett fördelaktigt sätt i analysavsnittet och innebörden av resultaten har diskuterats. Jag finner att frågan var väl avsedd då den konkretiserade studiens syfte och underlättade analysen av det regionala utvecklingsprogrammet.

6.2 Vidare forskning

Jag har i denna uppsats fokuserat på den färdiga produkten och utgått från uppfattningen att processvärdena även ska framträda i den slutgiltiga produkten. Dock skulle en kompletterande analys kunna fokusera på själva processen och de dokument och utredningar som ligger till grund för utvecklingsprogrammet. En sådan studie skulle kunna studera hela förloppet och därmed analyserat områden som denna uppsats inte har berört. Det skulle dock vara ett omfattande arbete då visionsprogrammet är en sammanställning av ett omfattande material. Oberoende av ett omfattande material eller ej skulle det vara ytterst intressant att se hur väl mina resultat överensstämmer med en sådan studie. Möjligen genomsyras processen av Sjöviks processvärden på ett sätt som ej har framgått i min studie.

7 Referenser

7.1 Litteratur

- Agger, Annika & Löfgren, Karl, 2008. "Democratic assessment of collaborative planning processes"
<http://plt.sagepub.com.ludwig.lub.lu.se/content/7/2/145.full.pdf+html>.
14 december 2011. (Artikel presenterad i *Planning Theory* vol.7 2008).
- Amnå, Erik, 2003. "Deltagardemokratin. Önskvärd, nödvändig – men möjlig?" i
Gilljam, Mikael & Hermansson, Jörgen (red), 2003. *Demokratins mekanismer*.
Malmö: Liber.
- Badersten, Björn, 2006. *Normativ metod. Att studera det önskvärda*. Lund:
Studentlitteratur.
- Beckman, Ludvig, 2006. "Idékritik och statsvetenskapens nytta".
Statsvetenskapligtidskrift nr 4, s. 331-342.
- Beetham, David, 1992. *The legitimation of power. Issues in political theory*.
London: MacMillan Press.
- Bergström, Göran & Boréus Kristina, 2005. *Textens mening och makt. Metodbok i
samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Dahl, Robert. A, 1989. *Democracy and its Critics*. London: Yale University press.
- Dahl, Robert. A, 1992. "Demokrati som procedur", *Idéer om demokrat*. *Tidens
idéserie* vol. 5. Stockholm: Nordstedt Akademiska.
- Dalton, Russel. J, 2008. *Citizen politics. Public opinions and political parties in
advanced industrial democracies*. Washington: CQ Press.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Wängnerud, Lena, 2007.
Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad.
Stockholm: Nordstedts Juridik.
- Habermas, Jürgen, 2003. *Borgerlig offentlighet. Kategorierna "privat" och
"offentligt" i det moderna samhället*. Lund: Arkiv Förlag.
- Habermas, Jürgen, 1971. *Towards a rational society*. London: Heinemann.
- Hedlund, Maria, 2007. *Demokratiska genvägar. Expertinflytande i den
Svenska lagstiftningsprocessen om medicinsk genteknik*.
Lund: Statsvetenskapliga Institutionen.
- Held, David, 2005. *Demokratimodeller. Från klassisk demokrati till
demokratisk autonomi*. Göteborg: Daidalos.
- Jerneck, Magnus, 1994. "Demokratisk förankring" i SOU 1994:12,
Suveränitet och demokrati. Bilagedelen med expertuppsatser.
Stockholm: Fritzes.

- Karlsson, Christer, 2003. "Den deliberativa drömmen och politisk praktik" i Gilljam, Mikael & Hermansson Jörgen (red), 2003. *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber.
- Lundquist, Lennart, 2001. *Medborgardemokratin och eliterna*. Lund: Studentlitteratur.
- Petersson, Olof, 2005. *Statsbyggnad. Den offentliga maktens organisation*. Stockholm: SNS förlag.
- Rosén Sundström, Marlene, 2009, *Förankring av socialdemokratisk EU-politik. med rum för demokratisk debatt?* Lund: Statsvetenskapliga institutionen.
- Sjövik, Kristian, 2004. *Demokrati bortom nationalstaten?* Lund: Statsvetenskapliga institutionen.
- Teorell, Jan & Svensson, Torsten, 2007. *Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber.

7.2 Elektroniska källor

www.skane.se/sv/Om_Region_Skane/Arbetsomraden/ 20 dec 2011.

www.skane.se/sv/Skanes-utveckling/Skane__varlden/Oresundsregionen/ 20 dec 2011.

7.3 Primärmaterial

Regionalt utvecklingsprogram för Skåne 2009-2016. Utgiven av Region Skåne 2009.